

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXVIII, СВ. 2

ISSN 0350-185X
UDC 808

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
AND
SASA SERBIAN LANGUAGE INSTITUTE

SOUTH SLAVIC PHILOLOGIST

Vol. LXXVIII, No. 2

Editorial Board

*Dr Rajna Dragičević, Dr Victor Friedman, Dr Najda Ivanova,
Dr Vladan Jovanović, Dr Aleksandar Loma, Dr Alina Maslova,
Dr Sofija Miloradović, Dr Miroslav Nikolić, Dr Slobodan Pavlović,
Dr Slobodan Remetić, Dr Jelica Stojanović,
Dr Sreto Tanasić, Dr Zuzanna Topolińska, Dr Anatoly Turilov,
Dr Jasna Vlajić-Popović*

Editor-in-Chief

Rajna Dragičević

BELGRADE
2022

ISSN 0350–185X
UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ
књ. LXXVIII, св. 2

Уређивачки одбор

*др Јасна Влајић-Појовић, др Рајна Драгићевић, др Најда Иванова,
др Владан Јовановић, др Александар Лома, др Алина Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Слободан Реметић, др Јелица Симојановић,
др Срејко Танасић, др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов,
др Виктор Фридман*

Главни уредник
Рајна Драгићевић

БЕОГРАД
2022

Први број *Јужнословенског филолога* изашао је 1913. године, у Београду. Часопис су покренули Љубомир Стојановић и Александар Белић, чланови Српске краљевске академије. Први уредник *Јужнословенског филолога* био је Александар Белић. Од броја XVIII часопис издају Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.

Секретар Уређивачког одбора

др Владан Јовановић

Рецензенти

др Милан Ајџановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Миливој Алановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Исидора Бјелаковић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Wayles Browne (Cornell University, USA), др Вера Васић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Јасна Влајић-Поповић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Дојчил Војводић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Ана Вујовић (Учитељски факултет, Београд), др Sanja Vulić (Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu), др Наташа Вуловић-Емонс (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Јасмина Грковић-Мејџор (САНУ, Београд), др Дара Дамљановић (Филозофски факултет, Београд), др Милорад Дешић (Филолошки факултет, Београд), др Наташа Драгин (Филозофски факултет, Нови Сад), др Рајна Драгићевић (Филолошки факултет, Београд), др Сања Ђуровић (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац), др Душанка Звекић-Душановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Andrea Zorka Kinda-Berlaković (Institut für Slawistik, Wien), др Ксенија Кончаревић (Филолошки факултет, Београд), др Часлав Копривица (Факултет политичких наука, Београд), др Веселинка Лаброска (Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопље), др Ивана Лазић-Коњик (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Александар Лома (САНУ, Београд), др Весна Ломпар (Филолошки факултет, Београд), др Александар Лукашанец (НАН, Минск), др Биљана Марић (Филолошки факултет, Београд), др Марјан Марковић (МАНУ, Скопље), др Александар Милановић (Филолошки факултет, Београд), др Софија Милорадовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Биљана Мишић-Илић (Филозофски факултет, Ниш), др Радивоје Младеновић (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац), др Ђорђе Оташевић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Ваца Павковић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Слободан Павловић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Наталија Панић Церовски (Филолошки факултет, Београд), др Људмила Поповић (Филолошки факултет, Београд), др Слободан Реметић (АНУРС, Бања Лука), др Стана Ристић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Владислава Ружић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Биљана Сикимић (Балканолошки институт САНУ, Београд), др Далибор Соколовић (Филолошки факултет, Београд), др Jan Sokółowski (Uniwersytet Wrocławski), др Вања Станишић (Филолошки факултет, Београд), др Рада Стијовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Јелица Стојановић (Филозофски факултет, Никшић), др Срето Танасић (АНУРС, Бања Лука), др Станислава Тофоска (Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопље), др Анатолиј Аркадьевич Турилов (Институт славяноведения, Москва), др Ирена Цветковић-Теофиловић (Филозофски факултет, Ниш), др Јован Чудомировић (Филолошки факултет, Београд), др Гордана Штрбац (Филозофски факултет, Нови Сад)

Израду и штампање финансирао је

Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.
Прихваћено на седници Одељења језика и књижевности САНУ 22. 11. 2022.

Издају

Српска академија наука и уметности, Кнез Михаилова 35, Београд
Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, Београд

Коректура

мр Дивна Продановић, др Милена Јакић Шимшић, др Јелена Јанковић, др Јована Јовановић,
др Наташа Миланов, др Ана Миленковић, др Вања Миљковић, др Слободан Новокмет,
др Сандра Савић, др Милица Стојановић, др Бојана Тодић-Санковић, др Драгана Цвијовић

Коректура шексцова на руском
Стефан Милошевић

Коректура шексцова на енглеском
др Татјана Ружин Ивановић

Припрема за штампу
Давор Палчић (palcic@eunet.rs)

Штампа
Планета принт
Виноградски венац 9, Београд

Решењем Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије, број 413-00-724/2002-01 од 17. 7. 2002. године, ова публикација је ослобођена пореза на промет.

САДРЖАЈ

Миро Вуксановић: Научник Предраг Пипер	17
Људмила Поповић и Ксенија Кончаревић: Биографија академика Предрага Пипера	21
Ана Голубовић: Библиографија академика Предрага Пипера	25

Студије и расправе

Митра М. Релјић: Етика научника и професора Предрага Пипера	69
Митра М. Релич: Этика ученого и профессора Предрага Пипера	82
Mitra M. Reljić: The Ethics of the Scholar and Professor Predrag Piper	83
Ксенија Ј. Кончаревић: Историјат српске лингвистичке русистике у опусу академика Предрага Пипера	85
Ксения Е. Кончаревич: История сербской лингвистической русистики в трудах академика Предрага Пипера	99
Ksenija J. Končarević: History of Serbian Linguistic Russian Studies in the Opus of Academician Predrag Piper	100
Здравко М. Бабић: О типолошким истраживањима српског и других словенских језика академика Предрага Пипера	101
Здравко М. Бабић: О типологических исследованиях сербского и других славянских языков академика Предрага Пипера	113
Zdravko M. Babić: On Typological Investigations of Serbian and Other Slavic Languages by Academician Predrag Piper	113
Александар М. Милановић: Предраг Пипер као тумач славеносрпске епохе	115
Александар М. Миланович: Предраг Пипер как толкователь славяносербской эпохи	129
Aleksandar M. Milanović: Predrag Piper as an Interpreter of the Slavonic Serbian Age	130
Рајна М. Драгићевић, Милош В. Утвић: Лексиколошки допринос граматици границе Предрага Пипера	131
Райна М. Драгичевич, Милош В. Утвич: Лексикологический вклад в грамматику границы Предраг Пипера	145
Rajna M. Dragičević, Miloš V. Utvić: Lexicological Contribution to the Grammar of the Border of Predrag Piper	146

***

Јасмина М. Грковић-Мејџор: О пореклу оптативне употребе глаголског придева на <i>-л</i>	147
Јасмина М. Гркович-Мейџор: О происхождении оптативного употребления причастия на <i>-л</i>	157
Jasmina M. Grković-Major: On the Origin of the Optative Use of the Verbal Adjective in <i>-l</i>	158
Марјан Д. Марковиќ, Зузана В. Тополињска: Формална и семантичка деривација на прасловенскиот корен <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> во македонскиот и полскиот јазик	159
Марјан Д. Марковић и Зузана В. Тополињска: Формална и семантичка деривација у прасловенском корену <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> у македонском и полском језику	172
Marjan D. Markovikj, Zuzana V. Topolinjska: Formal and Semantic Derivation of the Proto-Slavic Verbal Root <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> in the Macedonian and Polish Languages	173
Виктор Д. Савић: О проблему формирања ћириличкога писма. Неколика прилога	175
Виктор Д. Савич: О проблеме формирования кириллицы. Несколько заметок	203
Viktor D. Savić: On the Issue of the Formation of the Cyrillic Alphabet: Some Observations	204
Александар Б. Лома: Из старосрпске металуршке терминологије: <i>близница</i>	207
Александар Б. Лома: Из древнесербской металлургической терминологии: <i>близница</i>	219
Aleksandar B. Loma: On Old Serbian Metallurgical Terms: <i>bliznica</i>	220
Слободан Ј. Павловић: Допунска псеудокоординација у старосрпском језику	221
Слободан Ј. Павлович: Дополнительное псевдосочинение в древнесербском языке	238
Slobodan J. Pavlović: Complement Pseudo-Coordination in Old Serbian	239
Марта Ж. Бјелетић: Црквенословенски творбени елементи у српским народним говорима (суфикс <i>-ије</i>)	241
Марта Ж. Белетич: Церковнославянские словообразовательные элементы в сербских народных говорах (суфикс <i>-ије</i>)	252
Marta Ž. Bjeletić: Church Slavonic Word-Formation Elements in Serbian Vernaculars (the Suffix <i>-ije</i>)	253
Снежана М. Петровић: Две ране турске позајмљенице у словенским језицима – <i>јарак</i> и <i>јаруга</i>	255
Снежана М. Петровић: Два ранних тюркских заимствований в славянских языках – <i>јарак</i> и <i>јаруга</i>	268
Snežana M. Petrović: Two Early Turkic Loanwords in the Slavic Languages – <i>jarak</i> and <i>jaruga</i>	268

Јелена М. Стошић: Дистрибуција просторних заменичких прилога у старој српској писмености	269
Елена М. Стошич: Распространение пространственных местоимений в сербской письменности	285
Jelena M. Stošić: Distribution of Spatial Demonstratives in Serbian Literacy	286
Исидора Г. Бјелаковић: Језик рачунског дневника храма светих апостола Петра и Павла у Араду (1728–1752) – фонолошке особине	287
Исидора Г. Бјелакович: Язык дневника учета храма святых апостолов Петра и Павла в Араде (1728–1752 гг.) – фонологические характеристики	300
Isidora G. Bjelaković: The Language of the Accounting Ledger Journal of the Church of the Holy Apostles Peter and Paul in Arad (1728–1752) – Phonological Features	301
Најда И. Иванова: Из историје српске филологије 19. века. <i>Славенска грамајшка сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) Димитрија Тирола	303
Најда И. Иванова: Из истории сербской филологии XIX века. <i>Славенска грамајшка сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) Димитрија Тирола	315
Najda I. Ivanova: On the History of the Nineteenth-Century Serbian Philology. <i>Славенска грамајшка сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) by Dimitrije Tirol	315
***	
Слободан Н. Реметић, Радојка Б. Цицмил-Реметић: О употреби предлога <i>за</i> у говору источнобосанских Ера	317
Слободан Н. Реметич и Радојка Б. Цицмил-Реметич: К вопросу об употреблении предлога <i>за</i> в говоре восточнобоснийских Эров	328
Slobodan N. Remetić, Radojka B. Cicmil-Remetić: On the Use of Preposition <i>za</i> in the Vernacular of Eras from Eastern Bosnia	329
Софија Р. Милорадовић: Граматикализација и полифункционалност предлога <i>за</i> у призренско-тимочким и косовско-ресавским говорима	331
Софија Р. Милорадович: Граматикализованост и полифункционалност предлога <i>за</i> в призренско-тимокском и косово-ресавском диалектах	352
Sofija R. Miloradović: Grammaticalization and Polyfunctionality of the Preposition <i>ZA</i> in Prizren-Timok and Kosovo-Resava Vernaculars	353
Веселинка Т. Лаброска, Станислав Р. Станковић: Негацијата во вратничкиот и во скопскоцрногорскиот говор – споредба со горноморавскиот говор	355
Веселинка Т. Лаброска, Станислав Р. Станковић: Негација у вратничком и скопскоцрногорском говору – у поређењу с горњоморавским говором	366
Veselinka T. Labroska, Stanislav R. Stanković: Negation in the Dialects of Vratnica and Skopska Crna Gora – a Comparison with the Dialect of Gornja Morava	367

Радивоје М. Младеновић: Реченице са временском клаузом у говору Призренског Подгора	369
Радивоје М. Младеновић: Предложения с временной клаузой в говоре Призренского Подгора	381
Radivoje M. Mladenović: Sentences which Contain Temporal Clauses in the Vernacular of the Prizren Podgor	382
Motoki Y. Nomachi: On a Particular Usage of the Locative and Accusative Cases in Burgenland Croatian	383
Мотоки Ј. Номачи: О употреби локатива и акузатива без предлога у језику градишћанских Хрвата	407
Мотоки Ј. Номачи: Об употреблении предложных и винительных падежей без предлогов в языке Хорватов в Градишке	408
***	
Борис Ју. Норман: Именной субъект при глагольном сказуемом в 1-м лице множественного числа (<i>Одни бабы живем</i>)	409
Борис Ј. Норман: Именски субјекат при глаголском предикату у првом лицу множине (<i>Одни бабы живем</i>)	420
Boris Ju. Norman: Nominal Subject with a Verb Predicate in the 1 st Person Plural (Russian <i>Odni baby zhivem</i>)	421
Victor A. Friedman: <i>Neka</i> : How Macedonian Differs from Both Bulgarian and the Former Serbo-Croatian	423
Виктор А. Фридман: <i>Нека</i> : како се македонски језик разликује и од бугарског, и од некадашњег српскохрватског	427
Виктор А. Фридман: <i>Нека</i> : чем македонский язык отличается от болгарского и от бывшего сербохорватского	428
Твртко Т. Прћић: И скраћенице и речи: акроними у српском језику	429
Твртко Т. Прћич: И аббревиатуры, и слова: акронимы в сербском языке	465
Tvrtko T. Prčić: Abbreviations and Words at the Same Time: Acronyms in Serbian	466
Срето З. Танасић: Дијалoшкa цитација као вид туђег говора	467
Срето З. Танасич: Диалогическая цитатность как вид чужой речи	481
Sreto Z. Tanasić: Dialogic Citation as an Aspect of Other People's Speech	481
Мирослав Б. Николић: Лексема <i>пар</i> као квантификатор у српском језику	483
Мирослав Б. Николич: Лексема <i>ПАР</i> как квантификатор в сербском языке	495
Miroslav B. Nikolić: Lexeme <i>PAR</i> as a Quantifier in the Serbian Language	496

Душка Б. Кликовац: О речничкој обради заменичких речи (на примеру показних заменица <i>оволики, њолики</i> и <i>онолики</i>) . . .	497
Душка Б. Кликовац: Об отражении в словаре местоименных слов (на примере указательных местоимений <i>оволики, толики, онолики</i>)	515
Duška B. Klikovac: On the Lexicographic Treatment of Pronominal Words (Exemplified by Serbian Demonstrative Pronouns <i>ovoliki, toliki</i> and <i>onoliki</i>)	516
Станислава-Саша Тофоска: Префиксните зборообразувачки модели на глаголите на движење во македонскиот јазик	517
Станислава-Саша Тофоска: Префиксални творбени модели основних глагола кретања у македонском језику	529
Stanislava-Stasha Tofoska: Derivational Models with Prefixes in Macedonian Verbs of Motion	529
Људмила В. Поповић: Доминантне и рецесивне варијанте језика у светлу Европске повеље о регионалним или мањинским језицима	531
Људмила В. Поповић: Доминантны и рецесивны варианты языка в свете европейской хартии о региональных языках или языках меньшинств	554
Ljudmila V. Popović: Dominant and Recessive Variants of Language in the Light of the European Charter for Regional or Minority Languages	555
Владислава Ж. Ружић: О финалним реченицама у српском језику	557
Владислава Ж. Ружић: О придаточных предложениях цели в сербском языке	574
Vladislava Ž. Ružić: About Intentional Sentences in the Serbian Language	575
Ивана Н. Антонић: Један вид кондензовања временске клаузе у српском језику	577
Ивана Н. Антонић: Один тип конденсации временной придаточной в сербском языке	593
Ivana N. Antonić: One Type of Condensation of the Temporal Clause in the Serbian Language	595
Миливој Б. Алановић: Аналитички каузативи: структурна и значењска обележја предикатског израза	597
Миливој Б. Алановић: Аналитические каузативы: структурные и семантические характеристики предикативного выражения	624
Milivoj B. Alanović: Analytical Causatives: Structural and Semantic Characteristics of the Predicate Construction	624

Снежана У. Гудурић: Мали прилог контрастивној синтакси просте реченице индоевропских језика. Основне реченичне структуре у српском и француском језику	625
Снежана У. Гудурић: К вопросу о сравнительном синтаксисе простого предложения в индоевропейских языках. Основные синтаксические конструкции в сербском и французском языках	644
Snežana U. Gudurić: Petite contribution à la syntaxe contrastive de la phrase simple en langues indoeuropéennes. Les structures syntaxiques fondamentales en serbe et en français	645
Билјана Ж. Марич: Маркери унутрашњег говора у руском и српском језику	647
Билјана Ж. Марич: Маркеры внутренней речи в русском и сербском языках	658
Biljana Ž. Marić: Inner Speech Markers in Russian and Serbian	658
Драгана М. Керкез: О везнику <i>a</i> у савременом руском језику у поређењу са српским	659
Драгана М. Керкез: О союзе <i>a</i> в современном русском языке в сравнении с сербским	673
Dragana M. Kerkez: Russian Conjunction <i>a</i> in Comparison with Serbian	674
Стана С. Ристић: Концепт домовина/отаџбина у контексту асоцијативне граматике	675
Стана С. Ристић: Концепт родина/отечество в контексте ассоциативной грамматики	694
Stana S. Ristić: The Concept of HOMELAND/FATHERLAND in the Context of Associative Grammar	695
Неђо Г. Јошић: Поглед на српску ауторску лексикографију	697
Неђо Г. Јошић: Взгляд на сербскую авторскую лексикографию	709
Neđo G. Jošić: A View of Serbian Authored Lexicography	710
Марија Ј. Стефановић: Ка опису концепта <i>вредносӣ</i> у српском језику	711
Марија Ј. Стефановић: К описанию концепта <i>ценность</i> в сербском языке	729
Marija J. Stefanović: Towards the Description of the Concept of <i>Value</i> in the Serbian Language	730
Владан З. Јовановић: Именица <i>в(и)јенац</i> у изразима с хришћанском компонентом значења у српском језику (из угла српског лексикографског описа)	731
Владан З. Јовановић: Существительное <i>в(и)јенец</i> в выражениях с христианским компонентом значения в сербском языке (с точки зрения сербского лексикографического описания)	745
Vladan Z. Jovanović: Noun <i>в(и)јенац</i> in Phrases with Christian Meaning Component in the Serbian Language (from the Viewpoint of Lexicographic Description)	746

Марина М. Николић: Лексика са семантичком компонентом простора и времена у српском јавном дискурсу током пандемије ковида	747
Марина М. Николич: Лексика со значением времени и пространства в сербском публичном дискурсе во время пандемии ковида	768
Marina M. Nikolić: Spatial and Temporal Vocabulary in Serbian Public Discourse During the COVID Pandemic	769

Хроника

Излагања на представљању књиге: Предраг Пипер, Иван Клајн, Рајна Драгићевић, <i>Нормативна граматика</i> , четврто издање, Нови Сад: Матица српска, 2022, Матица српска, 25. V 2022.	
Градуелност нормативних решења (Јасмина Грковић-Мејџор)	771
Другачија граматичка решења у <i>Нормативној граматици</i> (Весна Ломпар)	776
Четврто издање <i>Нормативне граматице</i> (Рајна Драгићевић)	780

Прикази и критика

Olga Kielak. <i>Zwierzęta domowe w języku i kulturze. Studium etnolingwistyczne</i> . Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2020, 316 str. (Ана Самарцић)	785
Дорота Пазио-Влазловская. <i>Церковь в кругу ценностей: семья, традиция, патриотизм (по материалам интернет-портала «Российской газеты»)</i> . Warszawa: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, 2021, 246 стр. (Ивана Лазић Коњик)	795
<i>Словарь русского языка коронавирусной эпохи</i> . М. Н. Приемышева (отв. ред.), Ю.С. Ридецкая / Санкт-Петербург: Институт лингвистических исследований РАН, 2021. – 550 с. <i>Русский язык коронавирусной эпохи</i> . Коллективная монография / Ин-т лингв. исслед. РАН; М. Н. Приемышева (отв. ред.), Ю. С. Ридецкая. — СПб.: Ин-т лингв. исслед. РАН, 2021. – 610 с. (Драгана Керкез)	802
Миљивој Алановић. <i>Зайиси из српске синтаксе: узајамне везе форме и значења</i> . Нови Сад: Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет, 2020, стр. 350. (Наташа Киш)	813

- Милош Ковачевић. *Српски стилстичари*. Београд: Српска књижевна задруга, Едиција „Књижевна мисао“, 2021, 332 стр. (Милка Николић) 820
- Светлана Слијепчевић Бјеливук. *Рекламно-пропагандни жанр у српском политичком дискурсу*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2021, 248 стр. (Марина М. Николић) 834

Регистри

- Регистар кључних речи LXXVIII књиге
Јужнословенског филолога, св. 2 839
- Регистар имена LXXVIII књиге
Јужнословенског филолога, св. 2 843

Ову књигу „Јужнословенског филолога“ посвећују почившем академику Предрагу Пићеру његови пријатељи, колеге и ученици са захвалношћу и поштовањем.

Gregory T. King

ISSN 0350-185X, – Књ. 78, св. 2 (2022), стр. 221–239

УДК 811.163.1'367.335.2"12/14"

COBISS.SR-ID 85262601

DOI: <https://doi.org/10.2298/JFI2202221P>

Примљено: 27. јуна 2022.

Прихваћено: 9. септембра 2022.

Оригинални научни рад

Слободан Ј. Павловић*
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српски језик и лингвистику

ДОПУНСКА ПСЕУДОКООРДИНАЦИЈА У СТАРОСРПСКОМ ЈЕЗИКУ**

У раду се разматра феномен старосрпске допунске псеудокоординације, односно паратактичке везе између реченично допуњивог глагола и његове финитне допуне, с посебним освртом на прелазак с паратактичког повезивања реченица на хипотактичко уграђивање допунских клауза. Мада је пажња фокусирана на један тип сложене реченице, истраживањем се трага за типолошким контекстом повлачења допунске псеудокоординације у корист субординативних реченичних допуна. Употреба координативног везника за исказивање семантички хијерархизованог односа између јединице вишег ранга (реченично допуњивог глагола) и њене нижерангиране допуне сугерише да би допунска псеудокоординација могла бити реликт неконфигуративне синтаксе, односно синтаксе без интегративне реченичне хијерархије.

Кључне речи: паратакса, хипотакса, координација, субординација, допунска клауза, координатор *и*, субординатор *га*.

1. Увод. Истраживање старосрпске допунске клаузе (Павловић 2009: 8–100) и копулативне реченичне координације (Павловић 2014) показало је да се финитне реченичне допуне код неких глагола могу увести допунским и саставним везником. Копулативна веза између управног глагола и његове реченичне допуне израз је неусаглашености синтаксичке и концептуалне структуре исказа.¹ Реченична конструкција у којој се

* slobodan.pavlovic@ff.uns.ac.rs

** Рад је настао у оквиру истраживања спроведеног на Филозофском факултету у Новом Саду које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ П. Куликовер и Р. Џекендоф (1997: 197) виде такозвани „лево-субординативни“ координатор као „asymmetric conjunction that is coordinate in syntactic structure, just the way it looks, but that corresponds explicitly to subordination at the level of conceptual structure“.

формалном синтаксичком координацијом исказује субординативна семантика лингвистички је препозната као *асиметрична веза* (ROSS 1968; SCHMERLING 1975), *лажна координација* (CARDINALETTI–GIUSTI 1977), *дво-стируко инфлективна веза* (CARDINALETTI–GIUSTI 2001, CRUSCHINA 2013), *глаголска серијализација* (WÄLCHLI 2005) и сл., при чему се најчешће користи термин *йсеудокоординација* (уп. нпр. WIKLUND 1996; STEFANOWITSCH 1999; НЕУСОК–PETERSEN 2012; ROSS 2014, 2016; BELYAEV 2015).²

Овај феномен је најпотпуније описан у савременим германским језицима (ROSS 1968; WIKLUND 1996; LØDRUP 2002; DE VOS 2005; НЕУСОК–PETERSEN 2012), нешто мање у романским (CARDINALETTI–GIUSTI 2001, 2003; DI CARO–GIUSTI 2015; LEDGEWAY 1997, 2016), док је у словенским језицима дуго био на периферији лингвистичке пажње (уп. KUTEVA 1999; ŠKODOVÁ 2009).³ Иако се показало да псеудокоординација постоји у многим индоевропским (и неиндоевропским) језицима (уп. ROSS 2016), већина студија о овом феномену је синхроно постављена, док је дијахрони аспект углавном занемарен. Потребу за дијахроним приступом намећу докази да у праиндоевропској реченици финитни реченични садржај за глагол с реченичном реакцијом није везиван уграђивањем, већ придруживањем (уп. LENMANN 1980; HOLLAND 1984; NETTRICH 1988; GIVÓN 2009).⁴ Штавише, компаративни показатељи сугеришу да је у праиндоевропском постојао „асиметричан“ везник ‘и’ (уп. LAKOFF 1971: 126) као веза међу реченицама којима су исказивани сукцесивни догађаји. Ако поредак клауза, спојених асиметричним ‘и’, иконично одговара временском поретку исказаних догађаја, сукцесивни однос два догађаја може се схватити као логички однос услова/узрока и последице, или радње и њеног циља, како то објашњавају истраживачи древних индоевропских језика (нпр. EICHNER 1971; KLEIN 1985: 238; NETTRICH 1988: 250; TOREGO 2009: 451–452; VITI

² Непосредно пре J. P. Роса (1968), Е. Кошерју (1966) је истраживао употребу глагола „nehmen“, („anfassen“) in parataktischer Fügung mit einem anderen Verb“ у више угрофинских и индоевропских језика. Превиђа се да је још у првој половини 20. века К. Сандфелд (1930: 196–201) разматрао употребу координативних везника при увођењу реченичног садржаја низа глагола у балканским језицима. Илустративни су његови примери: рум. *porunci calului de făcu grădina mai frumoasă* ‘нареди коњу и (коњ) уреди башту’, срп. *зайведеи момцима ње га љревезу*, алб. *e porsiti ë i bëri një palë* ‘наредио му је и он направи мач’ (1930: 198).

³ С. Шкодова (2009: 2) истиче да „popisy této struktury pro slovanské jazyky jsou jen výjimečné, resp. podařilo se nám nalézt pouze příklady pseudokoordinačního slovesa *vzjat'* v ruštině ve článku Kuznetsově (2006, s. 1) a příklady téhož pseudokoordinačního slovesa v polštině u Stefanowitsche (1999)“.

⁴ На основу ведског, хетитског и грчког језика, П. Кипарски (1995: 141) закључује да је индоевропски прајезик „lacked the category of complementizer and had no syntactically embedded sentences. Finite subordinate clauses, including relative clauses and sentential complements, were syntactically adjoined to the main clause, exhibiting ‘main-clause properties’, such as topicalization of constituents to clause-initial position“.

2006). Стиче се утисак да би псеудокоординацијска (асиметрична) употреба везника ‘и’ у савременим индоевропским језицима могла бити реликт архаичне синтаксичке стратегије реченичног придруживања уместо (данас уобичајеног) реченичног уграђивања. Употреба координативног везника за изражавање појмовних односа између јединице вишег ранга (управног глагола) и његове нижерангиране реченичне допуне сугерише да би допунска псеудокоординација могла бити траг *неконфигуративне синтаксе*, која не познаје хомогенизовану фразну структуру, па ни предикатску фразу као спој управног глагола и његове реченичне допуне.⁵ Остаје отворено питање да ли је употреба асиметричног ‘и’ у старим индоевропским језицима ограничена на околносну псеудокоординацију (узрочно-последични, условно-последични однос и сл.) или је његов домет био знатно шири.

2. Корпус истраживања. Корпус овог рада чини 926 повеља и писама пословно-правног садржаја, насталих од почетка XIII до краја XV века (укупно 372.262 речи). Писана употреба српског народног језика била је – због познате диглосије – ограничена на текстове трговачког и правног типа све до краја XV века. Тек пред крај овог периода народни језик улази у књижевну прозу, што показује старосрпски Роман о Троји. Ту, међутим, нема примера допунске псеудокоординације, што може бити узроковано системским преласком с паратактичког придруживања на хипотактичко уграђивање реченичних допуна, или пак дискурским недостатком потребе за допунском псеудокоординацијом. Репрезентативност је постигнута ширином корпуса, а важно је напоменути и да старосрпски административни текстови могу одражавати традицију јавног читања правних и трговачких уговора (уп. CLANCHY 1979: 160). Управо би одржавање традиције јавног читања текста могао бити разлог опстанка допунске псеудокоординације у повељама и писмима.⁶

Истраживање је засновано на фотографским снимцима оригиналних аката. Сви текстови, укључујући и Роман о Троји, обједињени су у један вордов документ из кога су електронски ексцерпирани сложене

⁵ Концепт неконфигуративне синтаксе настаје у теоријским оквирима генеративне граматике (Government and Binding Theory) (CHOMSKY 1981). Феномен је прво истражен у неиндоевропским језицима (нпр. JELINEK 1984; KISS 1987; MARÁČZ–MUYSKEN 1989), да би потом био уочен и у низу индоевропских језика (HEWSON–BUBENÍK 2006), као што су немачки (HAIDER 1982; WEBELHUTH 1984–1985), хомерски грчки (TAYLOR 1988), староисландски (RÖGNVALDSSON 1995), латински (LURAGHI 2010).

⁶ Уп. опсервацију К. Вити (2008: 36): „Although correlative constructions are not limited to orality, it is especially in the oral register that we tend to resume what has been previously said by explicit structures, while the writing allows looking backwards, and is therefore often characterized by more implicit, condensed or embedded constructions“. Вероватно су зато паратактичке везе чешће у старим него у савременим индоевропским језицима (уп. DE CARVALHO – LAMBERT 2005).

реченице које садрже допунске и саставне везнике. Почетни, релативно велики број примера сведен је на мањи скуп од 96 сложених реченица у којима је одговарајућа реченична допуна с глаголом реченичне рекције могла бити спојена и допунским и саставним везником. Примери носе ознаку 1) ПП (нумерација према издањима Стојановић 1929, 1934), 2) ХА (нумерација према студији Синдик 1998), 3) РТ (илустрације из старосрпског Романа о Троји). За сваки пример је дата ознака реда у коме пример почиње на одговарајућој фотографији рукописа.

3. КВАЛИТАТИВНА АНАЛИЗА ГРАЂЕ. Псеудокоординативна допуна се у старосрпским реченицама јавља тако што ситуација изражена другом клаузом представља допуну глагола прве клаузе, иако су те две клаузе повезане координативним везницима и или $\text{т}(\epsilon)$.

Везник и типичан је копулативни везник (1), који је 12,5 пута чешћи од алтернативног $\text{т}(\epsilon)$, чија је употреба ограничена на сложене реченице које изражавају сукцесивне догађаје (2):

- (1) $\text{ѡ зѣмлн цр(с)ва мн да трѣгѡю н ходѣ свобо(д)но}$ (Нем. 1360, ПП 98.6);
 (2) $\text{ѡмр(ѣ) цвѣтко гѣделнкѣ терѣ се томѡн много чѣдншь}$ (Дубр. 1419, ПП 426.4).

Прасловенски везник $*i$, познат свим словенским језицима, најчешће се повезује с праиндоевропским $*ei$, првобитно локативом јединине позказног $*e$ (ЭССЯ 8: 167). Инклузивна коегзистенција двеју саставних реченица повезаних овим везником семантички одговара његовом локативном пореклу. Примарна локативност везника $*i$ најочитија је у саставним сложеним реченицама које указују на то да се корелативне ситуације временски преклапају.

Етимологија везника $\text{т}(\epsilon)$ није сасвим јасна. Извесно је само да је финално $-\text{r}$ настало од партикуле $*\text{ze}$. Ј. Копечни и др. (1980: 650–651) извориште овом везнику налазе у локативу деиктичке заменице $*t-$, што значи да прасловенски везници $*te(\text{že})$ и $*i$ имају слично етимолошко изходиште.

Псеудокоординативне допуне регистроване су уз ограничен број старосрпских глагола: датн (3), допѡстнтн (4), помодн (5), сѡгоднтн се (6), сѡлѡчнтн се, односно прѣлѡчнтн се (7), ѡчнтнтн (8), хѡтѣтн (9):

- (3а) $\text{ако мн бѣ да н боудоу господарѣ како сѡмь бѡмь}$ (Нем. 1234, ПП 13.9);
 (3б) $\text{да бѣ да тѣ(р) · нмь бѣде довол'но сѣ поттеньк(м) ... доки}$ (Дубр. 1402, ПП 206.1);
 (4а) $\text{ако бѣ допѡстн н бѣдемо занѣд'но}$ (Дубр. 1404, ПП 280.11);
 (4б) $\text{комь бѣ допѡстн тѣ се скѡпнмо}$ (Дубр. 1400, ПП 200.15);
 (5а) $\text{ако богѣ помодже ... црѣствѡ н прнмѡшь рашькѡ зѣмѡлѡ}$ (Дубр. 1253, ПП 791.15);
 (5б) $\text{ако мн бѣ помодже тѣ(р) бѣде тѣдезн моѣ вла(д)нне}$ (Бранк. 1387, ПП 140.47);

- (6а) ако ти се згоди ... и пригѣгнеши ѝ градь нашъ (Дубр. 1234–1235, ПП 14.12);
 (6б) ако би се ... згодило терь се нашан на цорѣ (Дубр. 1442, ПП 689.68);
 (7а) ако с г(д)ѣ слѣти и развнѣ се ваше др(ѣ)во (Балш. 1386, ПП 114.13);
 (7б) ако се слѣти те(р) се сваго з дѣбровникоу (Бранк. 1387, ПП 140.60);
 (8а) ѣчинити и тѣи кѣю изданте (Котр. 1389, ПП 92.4);
 (8б) ѣчинихъ по неѣсти ... тере прода(х) виногра(д)ъ (Дубр. 1370, ПП 1026.5);
 (9а) юрь не бѣ хотѣл те(р) съде ольдиншъ вашъ (Дубр. 1403, ПП 438.5);
 (9б) хотѣл бѣ и вашъ велики разѣдъ и изънагосте (Дубр. 1401, ПП 138.11).

Сви ови глаголи могу се реализовати као управни предикати допуњени објекатском или субјекатском клаузом, која је ретко уведена субординаторима юр(ε) и како (посведоченим у функцији допунског везника од најстаријих старосрпских споменика), или знатно чешће субординатором да (потврђеним у својству допунског везника од друге половине XIV века) (уп. Павловић 2009: 8–100) (10–15):

- (10) нѣ ти далъ да се безаконѣ чини (Дубр. 1417, ПП 562.4);
 (11) допѣстилъ да не такози (Дубр. 1404, ПП 280.7);
 (12) подознѣ да се наши трѣго(в)ци слободе (Дубр. 1389, ПП 194.17);
 (13а) згоди се юрь донде ѣданъ брингентинъ (Дубр. 1407, ПП 291.14);
 (13б) згоди се како тронсиѣ витези свѣрѣгоше долоу оуричшиша (РТ 238'.5);
 (13в) ако би се зго(д)нао [...] да би не цоган стати (Дубр. 1452, ПП 714.28);
 (14а) ако се слюти да се развнѣ дрѣво дѣбровчико (Балш. 1385, ПП 113.11);
 (14б) пр(ѣ)лѣти се юрь н(д) бѣде некола (Дубр. 1405, ПП 284.53);
 (15) ѣчинило да си не волянъ слободанъ (Дубр. 1421, ПП 593.28);
 (16) хотѣл бисмо да се [...] станемо (Дубр. 1399, ПП 133.20).

Како показује Ф. Травничек (1956: 56), словенски субординатор *ježe* води порекло од номинатива једине средњег рода анафорске заменице **ježe* ‘оно’ (уп. Кореѣнѣ и др. 1980: 289–292). Партикула **že* прелази у старосрпско финално *-ре*. Комплементно юр(ε) је недвосмислено изведено из показне речи, док је комплементно како еволуирало из упитне или узвичне речи (уп. Bauer 1960: 129–130; ЭССЯ 9: 118–119). Независно од порекла тих везника, њима уведене допунске клаузе развиле су се реанализом јукстапонираних независних реченица (Павловић 2009: 75–76, 80–81). Старосрпским копулативним везницима *и*, *те(р)ε* субординатор юр(ε) конкурише уз глаголе *згодити се* (13а) и *прѣлѣтити се* (14б), док им субординатор како опонира само уз глагол *згодити се* (13б). Допунски предикат уведен везником юр(ε) је у презенту, а онај уведен везником како – у аористу.

Нема јединственог мишљења о етимологији везника *да*. З. Голомб (1964: 28–31) у модалном **da* види оптативно-субјунктивну партикулу (изведену из императива трећег лица једине глагола **dati*), док паратактичко **da* тумачи као реликт адвербијализованог инструментала једине заменичког корена **do-*. Ј. Грковић-Мејџор (2007: 204–205) полази од индоевропског заменичког аблатива **d/(i)od* и сматра да су адјунктивна, односно паратактичка функција и оптативно или субјунктивно значење

старосрпског да еволуирали од аблативног значења ‘одатле напред’. Партикула *ga* стиче статус допунског везника само на словенском југу, мада је бугарско допунско *да* ретко (уп. BĚLIČOVÁ–SEDLÁČEK 1990). Током XIV века старосрпска партикула да постепено се развија од компоненте оптативне перифразе *ga + ѿрезениѣ* (тј. од потенцијалног комплементизатора) у допунски везник (тј. нови општи комплементизатор), све више истискујући старије *кр(ε)* (уп. Павловић 2009: 87–98). Копулативним везницима *н*, *тер(ε)* субординатор да опонира уз све наведене глаголе, при чему се допунски предикат по правилу јавља у презенту (10–12, 14а–16), а сасвим ретко у потенцијалу (13в).⁷

Поређењем примера (3–9) с примерима (10–16) показује да се глаголи с реченичном рекцијом датн (3, 10), допѡститн (4, 11), помоѡн (5, 12), сьгѡднтн се (6, 13), сьлѡнтн се, односно прѡлѡнтн се (7, 14), ѡтннтн (8, 15), хѡтѡтн (9, 16) везују с клаузама које функционишу као реченичне допуне уведене координаторима *н*, *тер(ε)* или субординаторима да и ретко *кр(ε)* и како. Финитним реченичним допунама конкуришу инфинитивне допуне без икаквих очигледних разлика у значењу (17–23):

- (17) не дашь нѡъ се платн(т) (Дубр. 1401, ПП 201.15);
- (18) колнко ѡднн допѡстн г(д)ѡ бѡъ ѡѡн (Кос. 1451, ПП 702.16);
- (19) ако богъ помѡже стѡмѡ тн црѡствѡ прнетн вѡсе граде (Дубр. 1253, ПП 791.48);
- (20) иако бн ѡн се [...] згоднѡ днтн ѡ дѡбровннкѡ (Павл. 1427, ПП 601.12);
- (21) н аще се конѡъ врѡменѡъ слѡтн погыбѡутн ѡлемѡ (Нем. 1355, ХА 141.107);
- (22) ѡтннтн кѡ довести соль подѡ новн ѡ сѡторннѡ (Дубр. 1397, ПП 269.13);
- (23) що бн хотѡл кѡ вѡдѡ говорнтн (кнез Черномир 1252–1254, ПП 25.20).

Инфинитив је по пореклу предисторијска дативско-локативна форма девербативне именице окамењене у адлативном (циљном) значењу (Грковић-Мелѡр 2013: 75–77). С обзиром на начин настанка, те на метафоричну модификацију просторне адлативности у темпоралну постериорност, јасно је да се инфинитивном допуном исказује иреална семантика (уп. Grković-Major 2022: 418–419), односно догађај који следи радњи или стању исказаном управним предикатом. Управо инфинитивна допуна и реченичне допуне с везником да и зависним предикатом у презенту показују да су наведени глаголи били склони нефактивним комплементима, који су очигледно могли бити обликовани и паратактички.

Иако ови глаголи везују слично структуриране допуне, на основу транзитивности, могу се поделити у две групе. Прву групу чине прелазни глаголи датн, допѡститн, помоѡн, ѡтннтн, хѡтѡтн, који захтевају објекатски аргумент и(ли) аргументе, односно именску фразу или клаузу у функцији

⁷ Допунски предикат у перфекту регистрован у примеру нѡ се толнко сьлѡтнѡ нн ѡѡло нн вѡдѡло да кѡ неданѡ г(д)нѡ ѡемљнн свою р(ѡ)тѡ н свою посаљбннѡ н своѡ печатн потвѡрнѡ (Дубр. 1421, ПП 589.35) представља изузетак који може бити мотивисан перцептивним глаголима ѡтн и вѡдѡтн у позицији управног предиката уз евентивно сьлѡнтн се.

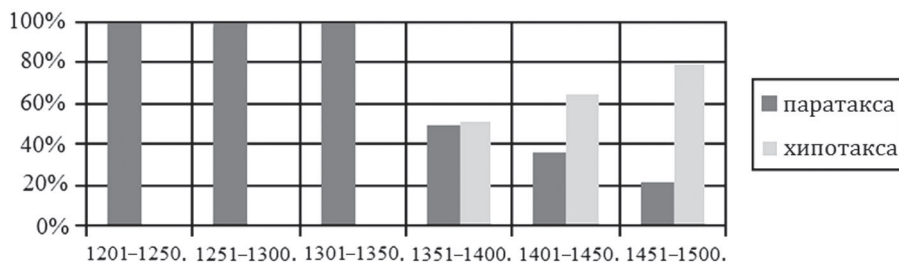
објекта. Другој групи припадају непрелазни глаголи *сгодити се*, *сљачити се*, *прљачити се*, за које се везује допунска клауза у субјекатској функцији. Реч је о евентивним повратним глаголима који реферишу о догађајима изван људске контроле (уп. Вивер и др. 1999: 364). У предикатској позицији ови су глаголи увек у трећем лицу јединине (6–7, 13–14, 20–21), док им фразне допуне функционишу као субјекат у номинативу (24), односно експеријенсер у дативу (25):

- (24) ако би се згодила која тешкоќа (Дубр. 1442, ПП 689.57);
 (25) ако се сљачи смртъ кому дѣбровчанинѣ (Лаз. 1387, ПП 127.35).

Номинативни аргумент је еквивалент субјекатској допунској клаузи, док дативски аргумент одговара субјекту допунског реченичног предиката (26):

- (26) ако се случи смрт кому Дубровчанину ⇒
 ако се случи да Дубровчанин умре.

4. КВАНТИТАТИВНА АНАЛИЗА ГРАЂЕ. Статистичка анализа старосрпских сложених реченица с иницијалним предикатом уз који се може јавити паратактичка и хипотактичка реченична допуна показује да се од почетка XIII до краја XV века учесталост координатора (односно паратактичких везника) уз реченичне допуне смањује у корист субординатора (односно хипотактичких везника). У XIII и првој половини XIV века реченичне допуне уз посматране глаголе организоване су паратактички и увођене искључиво координаторима и или *теџ(џ)* у односу 9 : 1 у корист саставног и. Већ у другој половини XIV века субординатори *да* и (по изузетку) *јџ(џ)* или како уводе реченичну допуну посматраних глагола нешто чешће од координатора и или *теџ(џ)* – фреквенцијски однос субординатора и координатора приближно је 1,05 : 1 (51,28% : 48,72%) у корист субординатора. Учесталост субординатора временом расте с 51,28% у другој половини XIV века на 79,31% у другој половини XV века, што се графички може представити на следећи начин:

За сагледавање синтаксичко-семантичког профила сваког од разматраних глагола значајно је сагледати и фреквенцијски однос паратактички (π) и хипотактички (χ) организованих допуна уз појединачне глаголе:

	XIII век	XIV век	XV век	
прелазни глаголи				
хѣтѣти	–	100% χ	1π : 26,5χ	3,28% π : 96,72% χ
ѣчинити	–	1π : 1,7χ	1π : 7,5χ	20% π : 80% χ
дати	100% π	100% χ	1π : 7χ	22,22% π : 77,78% χ
помоѣи	100% π	1,5π : 1χ	1,5π : 1χ	69,23% π : 30,77% χ
допѣстити	–	–	3π : 1χ	75% π : 25% χ
евентивни глаголи				
сѣгоднѣ сѣ	100% π	1π : 1χ	3,1π : 1χ	75,76% π : 24,24% χ
прѣлѣѣтити сѣ	–	100% π	1π : 1χ	71,43% π : 28,57% χ
сѣлѣѣтити сѣ	–	3,5π : 2χ	1,4π : 1χ	66,67% π : 33,33% χ

Код евентивних глагола координативно организоване допуне увек фреквенцијски заостају за оним субординативно структурираним, што је вероватно последица интранзитивности тих глагола – њихове реченичне допуне имају субјекатску функцију, а субјекат очигледно најспорије подлеже субординативном реченичном организовању.

Код прелазних глагола учесталост субординацијски организованих реченичних допуна опада од глагола хѣтѣти, преко ѣчинити, дати, помоѣи, до глагола допѣстити. Изразито висока фреквенција субординативно организоване реченичне допуне уз глагол хѣтѣти сасвим је разумљива, будући да се ради о волунтативном глаголу уз који се реализовала волунтативна конструкција да + *йрезенѣ* и пре него што је партикула да (‘нека’) стекла статус допунског везника.

Преовладавање хипотактичке везе између реченичних допуна и глагола ѣчинити, односно дати сведочи о развијености њихове транзитивности, која се у домену реченичне комплементизације синтаксички врло интензивно испољава у XV веку. С друге стране, доминантност паратактичке везе између глагола помоѣи, односно допѣстити и њихових реченичних допуна показује слабије изграђену прелазност тих глагола, у чијој је инхерентној лексичкој семантици дуго био примаран однос агенс–реципијент, док је сасвим секундарни значај имала сама активност реципијента, подржана или подстакнута агенсом.⁸

5. ГЕНЕТСКА И АРЕАЛНА ПЕРСПЕКТИВА. На основу стања у древним индоевропским језицима, С. Лураги (2010: 214–221) налази да је праиндо-

⁸ Ј. Грковић-Мејдор (2013: 22) уочава да се транзитивност прво развија код глагола *физичких активности*, што се у словенским језицима десило пре појаве првих писаних споменика, док је развој субјекатско-објекатских односа код глагола *менијалних сѣња* и *јроцеса* ишао знатно спорије.

европска синтакса била неконфигуративног типа, што значи да семантичку субординацију не прати синтаксичка зависност. Реченични комплекси израђени су од јукстапонираних асиндетских или синдетских, паратактички везаних простих реченица из чијег се значења ишчитава тип реченичног односа (LEHMANN 1980: 117–124).⁹ У најранијим индоевропским језицима, чији се записи ослањају на говорну традицију, асиндет је много чешћи од експлицитне координације,¹⁰ неретко маркиране разним врстама клитичких партикула, које је тешко поредити са савременим индоевропским координаторима типа ‘и’, ‘али’, ‘или’ (уп. VITI 2008: 36–37). Већ у класичном грчком и латинском с развијеном писаном традицијом расте учесталост синтаксички формализоване субординације, па се прастаре асиндетске структуре користе као стилски маркирана синтаксичка средства, а не као уобичајено решење обликовања реченичних комплекса (в. VITI 2008: 38). В. П. Леман (1980: 122) налази трагове комплементне псеудокоординације у микенском грчком, где се ‘тврдња’ изгледа могла увести паратактичким ‘и’, али потврде тога типа изостају у анализама ведских, познијих грчких, као и латинских текстова (уп. VITI 2006).¹¹ Стога А. Јејц (2014: 254) сматра да је псеудокоординација у праиндоевропском „функционисала као периферна синтаксичка стратегија“, мада је потврђена у низу савремених индоевропских језика.¹²

Познопрасловенска допунска псеудокоординација реконструише се на основу стања регистрованог у најстаријим словенским писмено-

⁹ Семантичка субординација могла се евентуално исказати „двоструким падежним конструкцијама, сложеницама, глаголским именицама, партиципима, апсолутним конструкцијама итд.“ (GRKOVIĆ-MAJOR 2022: 416).

¹⁰ Асиндетска координација је типична за усмени дискурс између осталог и стога што се интонацијом прецизира значењски тип реченичног споја (уп. ДИК 1968: 33).

¹¹ Пошто је серијализација у поменутиим језицима мање-више везана за глаголе кретања комбиноване с ознаком циљне радње, А. Јејц (2014) те спојеве сматра квазисеријализацијским. С. Лураги (1997: 50–51) уочава паратактички организовану комплементизацију у хетитским текстовима, али партикула *-wa(r)-*, којом се могу увести тврдње, нема функцију саставног везника (уп. 1997: 47).

¹² Често аутори сваку асиметричну координацију третирају као псеудокоординацију. У већини савремених индоевропских језика овај тип реченичне везе ограничен је на увођење циљне допуне уз глаголе кретања (тип *go and ...*), односно допуне уз транзитивне глаголе са значењем ‘узети’ (тип *take and ...*), односно ‘покушати’ (тип *try and ...*) (уп. ROSS 2016: 212–220). Тек се у појединачним језицима псеудокоординативне везе јављају уз читав низ транзитивних глагола: у шведском – *fortsätta* ‘настави’, *börja* ‘почети’, *sluta* ‘зауставити’, *se till* ‘уверити се’, *komman ihåg* ‘запамтити’, *glömma* ‘заборавити’ и сл. (WIKLUND 1996: 31); у грчком – βρισκω ‘наћи’, ακούω ‘чути’, βλέπω ‘видети’, θέλω ‘желети’, σμβαίνω ‘десити се’ и сл. (INGRIA 2005: 78–91); у осетском – žvəp ‘рећи’, žzrdz vzvəp ‘обећати’, wəpən ‘веровати’, žqzlep ‘мислити’, žzrdz darən ‘надати се’, tʒrʂən ‘страховати’, žzrdzmtz szwəp ‘свиђати се’, warʒən ‘волети’ и сл. (SERDOBOLSKAYA 2016: 313–314).

стима. На словенском северу регистроване су реченичне допуне уведене координативним *a* у староруском (27), старочешком (28) и старополском језику (29):¹³

- (27) а мы межн вади того хочемъ а бы бѣ далъ [...] а быста вы сѣдѣла в кнѣвѣ ‘а ми међу вама то хоћемо и дао би Бог и ви бисте столовали у Кијеву’ (БОРКОВСКИЙ 1979: 130);¹⁴
- (28) užtíš a já třetí den vstanu ‘видећеш и ја ћу трећи дан васкрснути’ (ГЕБАУЕР 1929: 677);¹⁵
- (29) alić tuż pod skałą zoczył, a kón, w jaskinią wcisnąwszy się małą, stoi ‘видео је ту испод стене и коњ, стиснувши се у пећини, стоји’ (ВАУЕР 1972: 677).

Имајући у виду стање у старим севернословенским писменостима, као и у старосрпским споменицима, могло би се рећи да је концепт допунске псеудокоординације имао заметке у познопрасловенској паратакси, те да је потом његова генеза у појединачним словенским језицима била условљена степеном уплива говорног дискурса у писменост, али и ареалним утицајима. Стиче се утисак да је старосрпско псеудокоординативно допунско *и* било знатно виталније од севернословенског еквивалента *a*. Различит избор везника сугерише да је формално синтаксичко решење стабилизовано након распада прасловенске језичке заједнице, а да је том стабилизовању везника вероватно претходило асиндетско обликовање јукстапонираних реченичних допуна, које су потврђене у старосрпским (30), староруским (31), старочешким (32) и старополским споменицима (33):

- (30) пншѣ те кнѣже дѣрвовѣцьски [...] та сдѣ ндалъ к вацѣ оубѣтъ (Нем. 1238–1240, ПП 11.1), прнѣ гоѣка к(а) мѣара жѣнн и рѣте она юна ѡзѣлн сѣ властѣлѣ твоѣ оубѣжнѣ (Јункова мати 1419, ПП 584.8);

¹³ Наспрам српског допунског псеудокоординативног *и*, на словенском северу се по правилу јавља *a*. Ј. Бауер (ВАУЕР 1972: 226) сматра да је познопрасловенско **i* „соединяло более тесно, большей частью однородные явления, внутренне взаимосвязанные, часто с оттенком следствия“, док је познопрасловенско **a* „вводило нечто новое, отличающееся, иногда неожиданное“. Та је разлика вероватно проишталала из првобитног, предвезничког значења речи (по Бауеру, емоционалних партикула) из којих су се ови везници развили.

¹⁴ Из паратактичких спојева *a by*, *a bysta*, *a byhomъ* развио се староруски нефактивни допунски везник *абы*. Но, да би староруска допунска псеудокоординација могла бити знатно разноврснија од стања регистрованога у историјским граматикама (уп. Стеценко 1972) сугеришу новији руски примери типа: Если бы однако невозможное случилось, и я бы выздоровѣлъ, то, конечно, я бы ни одной минуты лишней не остался здѣсь ‘кад би се, међутим, десило немогуће, и ја се опоравио, онда, наравно, не бих остао ни један минут овде’ (ТУРГЕНЕВ 1884: 527), Вам бог дал, вы и владейте ‘Бог вам дао и ви господарите’ (АФАНАСЬЕВ 1984: 468).

¹⁵ Ф. Травничек (1930: 53) за такво *a* истиче: „snad to bylo adverbium s bezbarvým významem *tu, a tu, tož*“. Додатне потврде в. у ВАУЕР 1972: 234.

- (31) и оубиделъ царь нзъ цѣрквн, ндоутъ къ нѣмоу въ село и на дворѣ многнѣ людн
'видео је цар из цркве – многи људи иду к њему у село и на двор'
(СТЕЦЕНКО 1972: 135);
- (32) pomni, synu, vzal si dobré věci za života svého 'запамти, сине – узео
си добре ствари за живота свога' (МЕЛЬНИЧУК 1966: 193);
- (33) ја то wiem Ondrzej nie zabił Janowi konia 'то знам – Онджеј није
убио Јановог коња' (МЕЛЬНИЧУК 1966: 193).

Синтаксичка стратегија синдетског паратактичког организовања реченичних допуна, коју је српски могао наследити из прасловенског, у балканском окружењу добија позитивне подстицаје. Наиме, како је још пре скоро једног столећа приметио К. Сандфелд, балкански језици показују изразиту склоност ка паратакси, али и изразиту сагласност у тој склоности,¹⁶ што је морало оставити одређеног трага и у домену допунске псеудокоординације. То је недвосмислено и потврђено у истраживању Р. Ингрие (2005: 78–91), који паратактичке реченичне допуне региструје уз грчке глаголе опажања, те уз волунтативне и евентивне глаголе.¹⁷ Ареални подстицај за одржавање старосрпских нефактивних паратактичких допуна довољно је, чини се, за ову прилику илустровати одговарајућим допунама волунтативног глагола у грчком (34) и албанском језику (35):

¹⁶ Уп. „les langues balkaniques montrent une prédilection marquée pour la parataxe. Évidemment c'est là un trait qui se retrouve un peu partout en langage populaire, mais ici comme ailleurs ces langues présentent une concordance remarquable dans les détails“ (SANDFELD 1930: 196).

¹⁷ Однос између класичног грчког без допунске псеудокоординације (уп. VITI 2006: 144–147) и савременог грчког с њом (уп. INGRIA 2005) није од примарног значаја за српски аспект проблема, али констатовање разлике може бити од користи при тражењу контекстуалних подстицаја за настанак и(ли) опстанак тих допуна. Пошто усменост преферира паратаксу, а континуирана писменост обезбеђује погодности за развој хипотаксе (уп. VITI 2008: 36), чини се да је кључ разумевања поменуте разлике између класичног и савременог грчког у степену уплива писане норме, односно усменог вернакулара у језички извор. Старост извора нема, притом, претерани значај – хронолошки старији споменик не гарантује еволутивно архаичније структуре. У старословенским споменицима, на пример, није регистровано ни допунско псеудокоординативно а (СС 1994: 63) ни и (СС 1994: 242–245) јер су канонски текстови преводи с грчког, утемељеног на вишевековној писаној традицији. У млађим старосрпским текстовима затиче се сасвим другачија ситуација због интензивног утицаја говорног дискурса. Осим тога, вернакуларни утицаји се преносе преваходно усменим путем, што значи да су разговорни балкански језици преко говорног српског могли утицати и на старосрпску писменост. Мада К. Сандфелд (1930: 199) претпоставља да је грчки језик извориште ширења балканског координатора 'и' на хипотактичке семантичке релације, чини се да питање језика извора у овом случају нема претерани значај јер заједничко синтаксичко решење унутар балканског језичког савеза пре може бити резултат стратешког компромиса између синтагматских потреба говорника различитих језика (укључених у комуникацију) и парадигматских потенцијала тих језика, него израз супремацијског зрачења једног језика на његове суседе.

- (34) Ἦθελε καὶ τὸ ἔκανε ‘желео је и то је учинио’ (INGRIA 2005: 84);
 (35) desha è ju gënjëva ‘хтео сам и лагао сам те’ (SANDFELD 1966: 193).¹⁸

6. Ка типолошкој синтези. Координираним повезивањем два члана од којих је други као допуна првог нижерангиран паратактички се изражава једна суштински хипотактичка релација. Тиме се потврђује типолошки став К. Лемана (1988) да су паратакса и хипотакса два пола фазичног континуума по коме се нижу конкретне реченичне везе према степену уграђености и(ли) придружености њихових саставних компоненти.

Избор паратактичког синтаксичког решења за једну изразито хипотактичку семантичку релацију, у време када су већ изграђене одговарајуће хипотактичке стратегије, типолошки се може тумачити као траг архаичне, неконфигуративне синтаксе без централизоване реченице и с високом аутономношћу реченичних компоненти. Пошто овај језички тип не зна за глаголску транзитивност, њему је потпуно странио и синтаксичко „управљање“ (Грковић-Мелџор 2013: 34) и у реченичном и у фразном домену. Реченичне компоненте се слажу семантички без везивања мотивисаног хијерархијом елемената, па таква синтакса не подноси хипотаксу, док паратакса омогућује аутономију исторангираних реченичних чланова. Паратактички исказана допуна типолошки одговара устројству неконфигуративног синтаксичког система, а хипотакса преовладава с развојем синтаксичке конфигуративности, која подразумева стабиллизовану глаголску транзитивност, па преко ње и централизовану реченицу. Допуна се у неконфигуративном синтаксичком систему не може хипотактички уобличити јер хипотакса у таквом систему и не постоји. Конфигуративна синтакса рађа хипотаксу, па се старе паратактичке везе хипотактички реинтерпретирају – уместо псеудокоординатора користе се семантички маркирани субординатори.

Употреба инфинитива као изворно циљне форме (уп. Грковић-Мелџор 2013: 74) у функцији допуне указује на то да су управни глаголи уз те допуне у одређеном периоду језичког развоја схватани као циљно усмерени процеси који са својим циљем формирају коегзистентну сукцесију. То би могла бити когнитивна подлога за паратактичко везивање глагола дати, допџити, помоћи, сјодити се, сјачити се, односно прџачити се, хинити, хџџити и ситуација које данас схватамо као њихове реченичне допуне, мада су изворно глагол и та „допуна“ исказивали само два сукцесивна догађаја (уп. Павловић 2014: 22–23).

¹⁸ Конструкције овог типа Сандфелд (1930: 199) налази и у ароманском и старорумунском.

Циџирана лиџераџура

- ЭССЯ: Олег Николаевич Трубачев (ур.). *Этимологический словарь славянских языков*. 1–. Москва: Академия наук СССР/РАН, 1974–.
- [ÈSSJA: Oleg Nikolaevič Trubačev (ur.). *Ètimologičeskij slovar' slavânskix âzykov*. 1–. Moskva: Akademiâ nauk SSSR/RAN, 1974–]
- БОРКОВСКИЙ, Виктор Иванович (ред.). *Историческая грамматика русского языка. Синтаксис: сложное предложение*. Москва: Наука, 1979.
- [BORKOVSKIJ, Viktor Ivanovič (red.). *Istoričeskaâ grammatika russkogo âzuka. Sintaksis: složnoe predloženie*. Moskva: Nauka, 1979]
- ГРКОВИЋ-МЕЉДЖОР, Јасмина. *Сџиси из истџоријске лингвистџике*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2007.
- [GRKOVIĆ-MEJĐŽOR, Jasmina. *Spisi iz istorijske lingvistike*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2007]
- ГРКОВИЋ-МЕЉДЖОР, Јасмина. *Истџоријска лингвистџика. Когнитивно-џиполошке сџџудије*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2013.
- [GRKOVIĆ-MEJĐŽOR, Jasmina. *Istorijska lingvistika. Kognitivno-tipološke studije*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2013]
- МЕЉНИЧУК, Олександр Савич. *Розвиток структури слов'янського речення*. Київ: Наукова думка, 1966.
- [MEJ'NIČUK, Oleksandr Savič. *Rozvitok strukturi slov'âns'kogo rečennâ*. Kiïv: Naukova dumka, 1966]
- ПАВЛОВИЋ, Слободан. *Стџаросрџска зависна реченица од XII до XV века*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2009.
- [PAVLOVIĆ, Slobodan. *Starosrpska zavisna rečenica od XII do XV veka*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2009]
- ПАВЛОВИЋ, Слободан. „Саставне напоредносложене реченице у српском језику XII–XV“. *Зборник Маџице срџске за филологију и лингвистџику* LVII/1 (2014): стр. 7–29.
- [PAVLOVIĆ, Slobodan. „Sastavne naporednosložene rečenice u srpskom jeziku XII–XV“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* LVII/1 (2014): str. 7–29]
- СТЕЦЕНКО, Алексей Никитич. *Исторический синтаксис русского языка*. Москва: Высшая школа, 1972.
- [STECENKO, Aleksej Nikitič. *Istoričeskij sintaksis russkogo âzuka*. Moskva: Vysšaâ škola, 1972]
- *
- BAUER, Jaroslav. *Vývoj českého souvětí*. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1960.
- BAUER, Jaroslav. *Syntactica slavica. Vybrané práce ze slovanské skladby*. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1972.
- BĚLIČOVÁ, Helena, Jan Sedláček. *Slovanské souvětí*. Praha: Československá akademie věd, 1990.
- BELYAEV, Oleg. “Systematic Mismatches: Coordination and Subordination at Three Levels of Grammar”. *Journal of Linguistics* 51 (2015): str. 267–326.
- BIBER, Douglas, Stig Johansson, Geoffrey Leech, Susan Conrad, Edward Finegan. *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Pearson Education, 1999.

- CARDEN, Guy, David Pesetsky. "Double Verb Constructions, Markedness, and a Fake Coordination". In: Woodford A. Beach, Samuel E. Fox, Shulamith Philosoph (eds.). *Papers from the Thirteenth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*. Chicago Linguistic Society, 1977: pp. 82–92.
- CARDINALETTI, Anna, Giuliana Giusti. "'Semi-lexical' Motion Verbs in Romance and Germanic". In: Norbert Corver, Henk van Riemsdijk (eds.). *Semi-lexical Categories: The Function of Content Words and the Content of Function Words*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 2001: pp. 371–414.
- CARDINALETTI, Anna, Giuliana Giusti. "Motion Verbs as Functional Heads". In: Christina Tortora (ed.). *The Syntax of Italian Dialects*. Oxford – New York: Oxford University Press, 2003: pp. 31–49.
- CHOMSKY, Noam. *Lectures on Government and Binding: The Pisa Lectures*. Dordrecht – Cinnaminson: Foris Publications, 1981.
- CLANCHY, Michael T. *From Memory to Written Record. England 1066–1307*. Cambridge: Harvard University Press, 1979.
- COȘERIU, Eugenio. "Tomo y me voy". Ein Problem vergleichender europäischer Syntax. *Vox Romanica: Annales Helvetici Explorandis Linguis Romanicis Destinati* 25 (1966): pp. 13–55.
- CRUSCHINA, Silvio. "Beyond the Stem and Inflectional Morphology: an Irregular Pattern at the Level of Periphrasis". In: Silvio Cruschina, Martin Maiden, John Charles Smith (eds.). *The Boundaries of Pure Morphology*. Oxford: Oxford University Press, 2013: pp. 262–283.
- DE CARVALHO, Paulo, Frédéric Lambert (eds.) *Structures corrélatives et parallèles en grec ancien et en latin*. Saint-Étienne: Publications de l'Université de Saint-Étienne, 2005.
- DE VOS, Mark Andrew. *The Syntax of Verbal Pseudocoordination in English and Afrikaans* [LOT Dissertation Series 114]. Utrecht: LOT, 2005.
- DI CARO, Vincenzo Nicolò, Giuliana Giusti. „A Protocol for the Inflected Construction in Sicilian Dialects“. *Annali di Ca' Foscari. Serie occidentale* 49 (2015): pp. 393–422.
- DIK, Simon. *Coordination. Its Implications for the Theory of General Linguistics*. Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 1968.
- EICHNER, Heiner. „Urindogermanisch *kwe "wenn" im Hethitischen“. *Münchener Studien zur Sprachwissenschaft* 29 (1971): pp. 27–46.
- GEBAUER, Jan. *Historická mluvnice jazyka českého. Díl IV. Skladba*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1929.
- GIVÓN, Talmy. *The Genesis of Syntactic Complexity: Diachrony, Ontogeny, Neuro-cognition, Evolution*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2009.
- GOŁĄB, Zbigniew. "The Problem of Verbal Moods in Slavic Languages". *International Journal of Slavic Linguistics and Poetics* VIII (1964): pp. 1–36.
- GRKOVIĆ-MAJOR, Jasmina. "The Development of Emotion Predicate Complements in Serbian". In: Björn Wiemer, Barbara Sonnenhauser (eds.). *Clausal Complementation in South Slavic*. Berlin–Boston: De Gruyter Mouton, 2022: pp. 415–441.
- HAIDER, Hubert. *Dependenzen und Konfigurationen. Zur deutschen V-Projektion*. Wien: Universität Wien, Institut für Sprachwissenschaft, 1982.

- HETRICH, Heinrich. *Untersuchungen zur Hypotaxe im Vedischen*. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1988.
- HEWSON, John, Vít Bubeník. *From Case to Adposition: The Development of Configurational Syntax in Indo-European Languages*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2006.
- HEYCOCK, Caroline, Hjalmar P. Petersen. “Pseudo-coordination in Faroese”. In: Kurt Braunmüller, Christoph Gabriel (eds.). *Multilingual Individuals and Multilingual Societies*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2012: pp. 259–280.
- HOLLAND, Gary B. “Subordination and Relativization in Early Indo-European”. In: Claudia Brugman, Monica Macaulay, Amy Dahlstrom, Michele Emanatian, Birch Moonwomon, Catherine O’Connor (eds.). *Proceedings of the Tenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. Berkeley: Berkeley Linguistics Society, 1984: pp. 609–622.
- INGRIA, Robert. “Grammatical Formatives in a Generative Lexical Theory. The Case of Modern Greek κατ”. *Journal of Greek Linguistics* 6 (2005): pp. 61–101.
- JELINEK, Eloise. “Empty Categories, Case, and Configurationality”. *Natural Language & Linguistic Theory* 2/1 (1984): pp. 39–76.
- KIPARSKY, Paul. “Indo-European Origins of Germanic Syntax”. In: Adrian Battye, Ian Roberts (eds.). *Clause Structure and Language Change*. New York Oxford: Oxford University Press, 1995: pp. 140–169.
- KISS, Katalin É. *Configurationality in Hungarian*. Dordrecht–Boston–Lancaster–Tokyo: Reidel, 1987.
- KLEIN, Jared S. *Toward a Discourse Grammar of the Rigveda. Volume I: Coordinate Conjunction. Part I Introduction, ca, utá*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 1985.
- KOPEČNÝ, František, Vladimír Šaur, Václav Polák. *Etymologický slovník slovanských jazyků. Slova gramatická a zájmena. Svazek 2. Spojky, částice, zájmena a zájmenná adverbia*. Praha: Československá akademie věd, 1980.
- KUTEVA, Tania A. “On ‘Sit’/‘Stand’/‘Lie’ Auxiliation”. *Linguistics* 32/2 (1999): pp. 191–213.
- LAKOFF, Robin. “If’s, and’s, and but’s about Conjunction”. In: Charles J. Fillmore, D. Terence Langendoen (eds.). *Studies in Linguistic Semantics*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1971: pp. 114–149.
- LEDGEWAY, Adam. “Asyndetic Complementation in Neapolitan Dialect”. *The Italianist* 17 (1997): pp. 231–273.
- LEDGEWAY, Adam. “From Coordination to Subordination: the Grammaticalization of Progressive and Andative Aspect in the Dialects of Salento”. In: Fernanda Pratas, Sandra Pereira, Clara Pinto (eds.). *Coordination and Subordination: Form and Meaning – Selected Papers from CSI Lisbon 2014*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2016: pp. 157–184.
- LEHMANN, Christian. “Towards a Typology of Clause Linkage”. In: John Haiman, Sandra A. Thompson (eds.). *Clause Combining in Grammar and Discourse*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1988: pp. 181–225.
- LEHMANN, Winfred Philip. “The Reconstruction of Non-Simple Sentences in Proto-Indo-European”. In: Paolo Ramat (ed.). *Linguistic Reconstruction and Indo-*

- European Syntax*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1980: pp. 113–144.
- LØDRUP, Helge. “The Syntactic Structures of Norwegian Pseudocoordination”. *Studia Linguistica* 56 (2002): pp. 121–143.
- LURAGHI, Silvia. “The Rise (and Possible Downfall) of Configurationality”. In: Silvia Luraghi, Vít Bubenik (eds.). *Continuum Companion to Historical Linguistics*. London – New York: Continuum International Publishing Group, 2010: pp. 212–229.
- LURAGHI, Silvia. *Hettite*. München: Lincom Europa, 1997.
- MARÁČZ, László, Piter Muysken (eds.). *Configurationality: The Typology of Asymmetries*. Dordrecht: Foris Publications, 1989.
- RÖGNVALDSSON, Eiríkur. “Old Icelandic: A Non-Configurational Language?” *North-Western European Language Evolution* 26 (1995): pp. 3–29.
- ROSS, Daniel. “The Importance of Exhaustive Description in Measuring Linguistic Complexity: the Case of English *try* and Pseudocoordination”. In: Frederick J. Newmeyer, Laurel B. Preston (eds.). *Measuring Grammatical Complexity*. Oxford: Oxford University Press, 2014: pp. 202–216.
- ROSS, Daniel. “Between Coordination and Subordination: Typological, Structural and Diachronic Perspectives on Pseudocoordination”. In: Fernanda Pratas, Sandra Pereira, Clara Pinto (eds.). *Coordination and Subordination: Form and Meaning – Selected Papers from CSI Lisbon 2014*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2016: pp. 209–243.
- ROSS, John Robert. *Constraints on Variables in Syntax*. Bloomington: Indiana University Linguistics Club, 1968.
- SANFELD, Kristian. *Linguistique balkanique: problèmes et résultats*. Paris: C. Klincksieck, 1930.
- SCHMERLING, Susan. “Asymmetric Conjunction and Rules of Conversation”. In: Peter Cole, Jerry L. Morgan (eds.). *Syntax and Semantics 3: Speech Acts*. New York: Academic Press, 1975: pp. 211–231.
- SERDOBOLSKAYA, Natalia. “Semantics of Complementation in Ossetic”. In: Kasper Boye, Petar Kehayov (eds.). *Complementizer Semantics in European Languages*. Berlin: De Gruyter, 2016: pp. 293–339.
- STEFANOWITSCH, Anatol. “The Go-and-Verb Construction in a Cross-linguistic Perspective: Imageschema Blending and the Construal of Events”. In: Dawn Nordquist, Catie Berkenfield (eds.). *Proceedings of the Second Annual High Desert Linguistics Society Conference*. Albuquerque: High Desert Linguistics Society, 1999: pp. 123–134.
- ŠKODOVÁ, Svatava. *Pseudokoordinace v syntaxi současné češtiny. Disertační práce*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Filozofická fakulta, 2009.
- TAYLOR, Ann. “From Non-Configurational to Configurational: A Study of Syntactic Change in Greek”. *The Penn Review of Linguistics* 12 (1988): pp. 1–15.
- TORREGO, M. Esperanza. “Coordination”. In: Philip Baldi, Pierluigi Cuzzolin (eds.). *New Perspectives on Historical Latin Syntax. Volume 1: Syntax of the Sentence*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 2009: pp. 443–487.
- TRÁVNÍČEK, František. *Historická mluvnice česka. III. Skaldba*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956.

- TRÁVNÍČEK, František. *Neslovesné věty v češtině. Díl I: Věty interjekční*. Brno: Filologická fakulta, 1930.
- VITI, Carlotta. "And in the Early Indo-European Languages". *Archivio glottologico italiano* 91 (2006): pp. 129–165.
- VITI, Carlotta. "The Meanings of Coordination in the Early Indo-European Languages". *Revue de Sémantique et Pragmatique* 24 (2008): pp. 35–64.
- WÄLCHLI, Bernhard. *Co-Compounds and Natural Coordination*. Oxford – New York: Oxford University Press, 2005.
- WEBELHUTH, Gert. "German is Configurational". *The Linguistic Review* 4/3 (1984–1985): pp. 203–246.
- WIKLUND, Anna-Lena. "Pseudocoordination is Subordination". *Working Papers in Scandinavian Syntax* 58 (1996): pp. 29–54.
- YATES, Anthony. "On the PIE "Quasi-Serial Verb" Construction: Origin and Development". In: Stephanie Wroth Jamison, Harold Craig Melchert, Brent Vine (eds.). *Proceedings of the 25th Annual UCLA Indo-European Conference*. Bremen: Hempen, 2014: pp. 237–255.

Извори

- АФАНАСЬЕВ, Александр Николаевич. *Народные русские сказки в трех томах. Том I*. Москва: Наука, 1984.
- [AFANAS'EV, Aleksandr Nikolaevič. *Narodnye russkie skazki v trex tomax. Tom I*. Moskva: Nauka, 1984]
- СИНДИК, Душан. „Српска средњовековна акта у манастиру Хиландару“. *Хиландарски зборник* 10 (1998): стр. 9–134.
- [SINDIK, Dušan. „Srpska srednjovekovna akta u manastiru Hilandaru“. *Hilandarski zbornik* 10 (1998): str. 9–134]
- СС: Раля Михайловна Цейтлин, Радослав Вечерка, Эмилия Благова (ред.). *Старославянский словарь (по рукописям X–XI вв.)*. Москва: Русский язык, 1994.
- [SS: Ralâ Mihajlovna Cejtlin, Radoslav Večerka, Ėmiliâ Blagova (red.). *Staroslavânskij slovar' (po rukopisâx X–XI vv.)*. Moskva: Russkij âzyk, 1994]
- СТОЈАНОВИЋ, Љубомир. *Старе српске њовеле и њисма. Књига I. Први део*. Београд – Сремски Карловци: СКА, 1929.
- [STOJANOVIĆ, Ljubomir. *Stare srpske povelje i pisma. Knjiga I. Prvi deo*. Beograd – Sremski Karlovci: SKA, 1929]
- СТОЈАНОВИЋ, Љубомир. *Старе српске њовеле и њисма. Књига I. Други део*. Београд – Сремски Карловци: СКА, 1934.
- [STOJANOVIĆ, Ljubomir. *Stare srpske povelje i pisma. Knjiga I. Drugi deo*. Beograd – Sremski Karlovci: SKA, 1934]
- ТУРГЕНЕВ, Иван Сергеевич. *Первое собрание писем II. С. Тургенева 1840–1883*. С. Петербург: Типографія М. М. Стасюлевича, 1884.
- [TURGENEV, Ivan Sergeevič. *Pervoe sobranie pisem" I. S. Turgeneva 1840–1883*. S. Peterburg": Tipografija M. M. Stasuleviča, 1884]

Слободан Ђ. Павлович
Нови-Садски универзитет
Филозофски факултет
Кафедра сербског језика и лингвистике

ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПСЕВДОСОЧИНЕНИЕ В ДРЕВНЕСЕРБСКОМ ЯЗЫКЕ

Резюме

Целью данной статьи является изучение феномена дополнительного псевдосочинения в древнесербском языке, то есть паратаксической связи между глаголом, принимающим дополнение, и его финитным дополнением, с особым акцентом на переходе от паратаксического нанизывания предложений к гипотаксическому встраиванию. Несмотря на внимание, уделяемое одному типу сложных предложений, исследование направлено на то, чтобы подчеркнуть типологический контекст уменьшения дополнительного псевдосочинения и увеличения дополнительного подчинения. Использование сочинительного союза для выражения семантически подчинительных отношений между единицей более высокого ранга (получающей дополнение) и ее дополнением более низкого ранга позволяет предположить, что дополнительное псевдосочинение может быть одним из свойств неконфигурационного синтаксиса, то есть синтаксиса без интегрирующей иерархии предложений.

Ключевые слова: паратаксис, гипотаксис, сложносочиненное предложение, сложноподчиненное предложение, придаточное изъяснительное предложение, союз *и*, союз *да*.

Slobodan J. Pavlović
University of Novi Sad
Faculty of Philosophy
Department of Serbian Language and Linguistics

COMPLEMENT PSEUDO-COORDINATION IN OLD SERBIAN

S u m m a r y

The purpose of this paper is to examine the phenomenon of complement pseudo-coordination in the Old Serbian language, i.e. the paratactic connection between a complement-taking verb and its finite complement, with a special focus on the shift from paratactic clause-chaining to hypotactic embedding. Despite the attention devoted to one complex sentence type, the research aims to sketch a typological context of decreasing complement pseudo-coordination and increasing complement subordination. The use of coordinating conjunction for expressing conceptual subordination relation between higher-ranking (complement-taking) unit and its lower-ranking complement suggests that the complement pseudo-coordination could be one of the properties of non-configurational syntax, i.e. syntax without an integrated sentence hierarchy.

Keywords: parataxis, hypotaxis, coordination, subordination, complement clause, coordinator *i* ('and'), complementizer *da* ('that').